

NIVALA

LAAJA
HYVINVOINTIKERTOMUS
2021-2024

Kertomus vuosilta 2017–2020

Suunnitelma vuosille 2021–2024

Sisällys

Johdanto.....	3
Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030 - valtioneuvoston periaatepäätös	4
Hyvinvointikertomuksen aikataulu ja prosessin eteneminen.....	4
Hyvinvointikertomuksen vastuutaho ja laatijat	5
Yhteys muihin suunnitelmiin.....	5
OSA 1 VÄESTÖN HYVINVOINNIN KEHITYS VALTUUSTOKAUDELLA 2017–2020	6
Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet Nivalassa.....	6
Arvio tehdyistä hyvinvointia ja terveyttä edistäväistä toimista.....	6
Hyvinvointitiedon arviointi hyvinvointikertomuksessa.....	11
Elinvoima ja talous.....	11
Lapset, varhaisnuoret ja lapsiperheet	12
Nuoret ja nuoret aikuiset	12
Lastensuojelun tarve ja palvelut Nivalassa.....	13
Työikäiset.....	14
Ikäihmiset	14
Kaikki ikäryhmät	14
Kuntalaisten arvio kunnallisten palveluiden hoidosta ja saatavuudesta	15
Nivalan TEAviisari	15
OSA 2 HYVINVOINTISUUNNITELMA VALTUUSTOKAUDELLE 2021–2024.....	17
Hyvinvoinnin edistäminen Nivalan kaupunkistrategiassa 2020–2022.....	17
Hyvinvointisuunnitelma.....	18
OSA 3 VALTUUSTOKÄSITTELY	31
Lähteet.....	32

Johdanto

Kuntalain (410/2015) mukaan kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä huolehtiminen on kunnan perustehtävä. Terveystuolaki (1326/2010) velvoittaa kuntaa huolehtimaan terveyden ja hyvinvoinnin edellytysten huomioimisesta kaikkien hallinnonalojen toiminnassa sekä seuraamaan väestön terveyttä, hyvinvointia ja toteutettuja toimenpiteitä. Niistä tulee raportoida valtuustolle vuosittain, minkä lisäksi valtuustolle on kerran valtuustokaudessa valmisteltava laajempi hyvinvointikertomus.

Laaja hyvinvointikertomus on kerran valtuustokaudessa valtuustolle laadittava asiakirja, joka toimii kunnan hyvinvointijohtamisen, strategiatyön, talouden ja toiminnan suunnittelun, arvioinnin sekä raportoinnin työvälineenä. Hyvinvointikertomus sisältää katsauksen kuntalaisten hyvinvointiin ja siihen vaikuttaviin tekijöihin väestöryhmittäin, arvion toteutuneesta hyvinvoinnin edistämistoiminnasta ja hyvinvointipolitiikasta kunnassa sekä suunnitelman kuntalaisten hyvinvoinnin edistämisestä. Hyvinvointikertomuksen avulla määritetään kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopistealueet, kehittämiskohteet, tavoitteet, toimenpiteet, resurssit ja arviointimittarit.

Laajan hyvinvointikertomuksen valmistelu käynnistyi vuoden 2020 syksyllä hyvinvointikoordinaattorin koordinoimana. Valmistelussa osallistettiin laajasti kaupungin eri toimijoita, luottamushenkilöitä, kumppaneita ja asukkaita. Tähän hyvinvointikertomukseen on sisällytetty myös lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma. Asiakirja koostuu kolmesta osasta. Ensimmäinen osa kuvaa väestön hyvinvointiin vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä Nivalassa, kuntalaisten hyvinvoinnin lähtökohtia ja nykytilaa sekä kaupungin toimintaa sen edistämiseksi päättyvällä valtuustokaudella 2017–2020. Toinen osa sisältää suunnitelman kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi valtuustokaudella 2021–2024. Sen lähtökohtina ovat kaupunkistrategia, väestön hyvinvoinnin tilaa kuvaava tilastotieto sekä kuntalaisten ja toimijoiden näkemykset. Kolmas osa on hyvinvointikertomuksen valtuustokäsittely.

Laajan hyvinvointikertomuksen lisäksi laaditaan vuosittain hyvinvointiraportti, jonka avulla voidaan määrittää tarkemmin toimenpiteitä laajassa hyvinvointikertomuksessa hyväksytyjen painopistealueiden ja tavoitteiden toteutumiseksi, arvioidaan tavoitteiden onnistumista ja tarvittaessa tarkennetaan painopistealueita. Hyvinvointikertomus toimii hyödyllisenä työkaluna hyvinvointijohtamisen sekä kaupunkistrategian, toiminnan ja talouden suunnittelussa. Ottamalla mukaan oman toiminnan suunnitteluun hyvinvointikertomuksen antama tieto, esiin nousseet hyvinvointivajeet ja vahvuudet sekä hyvinvointisuunnitelma, voivat kaupungin eri toimialat, yhteistyötahot sekä kolmannen sektorin toimijat toteuttaa paremmin terveyden edistämisen toimia.

Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030 - valtioneuvoston periaatepäätös

Valtioneuvoston kesäkuussa 2020 hyväksymä hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen periaatepäätös linjaa pitkän aikavälin toimia, joilla suomalaisten hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden eriarvoisuus vähenee vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteena on turvata ihmisille kestävä hyvinvointi kaikissa elämänvaiheissa.

Periaatepäätöksessä on neljä painopistettä:

- Kaikille mahdollisuus osallisuuteen
- Hyvät arkiympäristöt
- Hyvinvointia ja terveyttä edistävä toiminta ja palvelut
- Päätöksenteolla vaikuttavuutta

Ihmisten työ- ja toimintakyvyn edistäminen ymmärretään tässä linjauksessa laaja-alaisena toimintana, jonka seurauksena ihmiset voivat hyvin ja kokevat osallisuutta. Siinä onnistumiseksi tarvitaan toimia kaikilla hallinnonaloilla sekä esimerkiksi kansalaisyhteiskunnan ja yritysten tekemistä. (STM 2020.)

Hyvinvointikertomuksen aikataulu ja prosessin eteneminen

Syyskuu 2020 Suunnittelu- ja valmistelutyön aloitus, prosessin aikataulutus

Loka-marraskuu 2020 Asiantuntijuuden, kokemustiedon ja ajankohtaistiedon hyödyntäminen. Asiantuntijaryhmät arvioivat ikäkautta koskevia ajankohtaisia hyvinvoinnin vahvuuksia ja huolenaiheita. Asiantuntijaryhmät: lapsiasiainneuvosto, nuorten monialainen työryhmä, nuorisovaltuusto, vanhus- ja vammaisneuvosto, järjestöt, kuntalaiset

Joulukuu 2020 Huolten vertaaminen ajantasaiseen indikaattoritietoon. Ajankohtaisen hyvinvointitiedon kokoaminen, hyvinvointitiedon käsittely ja tulkinta

Tammikuu 2021 Indikaattorivalinnat, olennaisimpien huolten nosto, painopistealueiden valinta (hyvinvointilautakunta 26.1), valtuuston iltakoulu 28.1

Helmikuu 2021 Hyvinvointisuunnitelman toimenpiteiden ja tavoitteiden valmistelua asiantuntijaryhmissä

Maaliskuu 2021 Yhteenveto ja alustavat johtopäätökset

Huhtikuu 2021 Yhteenvedon ja tulosten esittely eri työryhmille

Toukokuu 2021 Hyvinvointikertomuksen luonnos kommentoitavana otakantaa.fi -sivulla, hyvinvointikertomuksen käsittely (hyvinvointilautakunta, kaupunginhallitus) ja hyväksyntä (kaupunginvaltuusto)

Hyvinvointikertomuksen vastuutaho ja laatijat

Hyvinvointikertomuksen valmistelusta vastaa hyvinvointilautakunta, joka päättää myös hyvinvointisuunnitelman painopistealueet. Laajan hyvinvointikertomuksen valmistelusta ja monialaisen yhteistyön toteutumisesta on huolehtinut kaupungin hyte-työryhmä, johon kuuluu kaupungin johtoryhmän lisäksi hyvinvointikoordinaattori sekä Nivalan Liikuntakeskus Oy:n, Peruspalvelukuntayhtymä Kallion, hyvinvointilautakunnan, kaupunginhallituksen sekä järjestöjen edustaja. Hyvinvointikertomuksen kirjoittamisesta on vastannut hyvinvointikoordinaattori. Valmisteluun ovat osallistuneet useat eri työryhmät valmistelun eri vaiheissa: johtoryhmä, HYTE-työryhmä, kaupunginhallitus ja -valtuusto, nuorisovaltuusto, opiskelijahuollon ohjausryhmä, nuorten moniammatillinen yhteistyöryhmä, lapsiasiainneuvosto ja vanhus- ja vammaisneuvosto. Joulukuussa 2020 kuntalaisille oli avoinna sähköinen hyvinvointikysely, johon vastauksia tuli 11 vastausta. Huhti-toukokuun vaihteessa hyvinvointikertomuksen luonnos oli kommentoitavana otakantaa.fi-sivuilla, johon saatiin 3 vastausta.

Yhteys muihin suunnitelmiin

Nivalan kaupungilla on monia hyvinvoinnin edistämiseen liittyviä suunnitelmia tämän laajan hyvinvointikertomuksen lisäksi. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on Lastensuojelulain (417/2007 12§) mukainen suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi kunnassa. Lain mukaan valtuusto hyväksyy suunnitelman sekä seuraa ja arvioi sen toteutumista vähintään kerran valtuustokauden aikana. Valtuuston tulee ottaa suunnitelman toteuttaminen huomioon kunkin vuoden talous- ja toimintasuunnitelmassa. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma yhdistetään Nivalassa nyt tähän laajaan hyvinvointikertomukseen, mutta tarkempi palveluverkoston kuvaus on tehty [lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa 2019–2021](#), jonka vuoksi tässä on keskitetty enemmän nykytilan kuvaamiseen ja suunnitelmaan tulevista.

Ikäntyneiden hyvinvoinnin edistämiseksi on Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella laadittu yhteinen [Kallion alueen ikäntyneiden hyvinvointisuunnitelma vuosille 2017–2020](#). Uusi suunnitelma on paraikaa teon alla, johon kaikki alueen kunnat osallistuvat.

Ehkäisevän päihdetyön rakenteet ovat kuluneen valtuustokauden aikana vahvistuneet Nivalassa. Sitä on osaltaan edesauttaneet lisääntyneet resurssit sekä 2019 vuoden lopulla valmistunut [ehkäisevän päihdetyön malli](#). Mallin suunnitelmaosuutta on päivitetty tämän laajan hyvinvointikertomuksen laadinnan yhteydessä ja se tulee valtuuston hyväksyttäväksi tämän asiakirjan kanssa.

Nivalan kaupungilla ei ole aiemmin ollut erillistä suunnitelmaa osallisuuden edistämiseksi. Tähän laajaan hyvinvointikertomukseen on yhdistetty osallisuussuunnitelma osana muuta hyvinvoinnin edistämistyötä.

OSA 1 VÄESTÖN HYVINVOINNIN KEHITYS VALTUUSTOKAUDELLA 2017–2020

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet Nivalassa

Hyvinvoinnin toimiala ja hyvinvointilautakunta perustettiin Nivalan kaupungille 1.6.2017 vahvistamaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteita. Samalla perustettiin hyvinvointijohtajan virka ja hieman myöhemmin hyvinvointikoordinaattorin toimi. Hyvinvoinnin toimialaan siirtyivät entiseltä sivistyslautakunnalta kirjasto-, liikunta ja kulttuuripalvelut, musiikkiopisto, kansalaisopisto, tanssiopisto, nuorisopalvelut, etsivä nuorisotyö ja nuorten työpajatoiminta sekä uutena tehtäväalueena aloitti hyvinvointipalvelut. Liikuntapalvelut, musiikki-, kansalais- ja tanssiopistopalvelut, nuorten työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö toteutetaan ostopalveluina.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmä eli HYTE-työryhmä on toiminut jo pitkään Nivalassa, mutta hyvinvoinnin toimialan perustamisen yhteydessä myös sen toiminta siirtyi toimialan alle. HYTE-työryhmänä on kuluneella valtuustokaudella toiminut kaupungin johtoryhmä hyvinvointikoordinaattorilla täydennettynä. Keväällä 2020 HYTE-työryhmää täydennettiin ja mukaan valittiin edustajat Peruspalvelukuntayhtymä Kalliosta, Nivalan Liikuntakeskus Oy:ltä, järjestöistä, hyvinvointilautakunnasta sekä kaupunginhallituksesta. Nivalan HYTE-työryhmän puheenjohtajana toimii hyvinvointijohtaja ja sihteerinä hyvinvointikoordinaattori.

Arvio tehdyistä hyvinvointia ja terveyttä edistävästä toimista

Kaupunkistrategiansa mukaisesti Nivalan kaupunki on tehnyt hyvinvoinnin edistämistä tukevia toimia ja vahvistanut kaupungin terveyden edistämisen rakenteita edellisellä valtuustokautena 2017–2020. Osa aloitetuista toimista ja hankkeista jatkuu edelleen.

Yleinen toiminnan ohjaus

- Kaupunkistrategia (päivitetään vuosittain)
- Talousarvio ja taloussuunnitelma (vuosittain)
- Hallintosääntö 2020
- Pelastussuunnitelma 2018
- Henkilöstöstrategia 2020–2021
- Konserniohje, 2017
- Tietoturvapoliittikka, 2017
- Viestintäohje 2018

Kaupungin toimialoilla ja tytäryhtiöissä on ollut useita eri hankkeita ja projekteja, jotka ovat vahvistaneet hyvinvoinnin edistämisen rakenteita. Toimialat ovat myös aktiivisesti valtuustokauden 2017–2020 aikana alla olevilla toimenpiteillä edistäneet kuntalaisten hyvinvointia.

- Varhaiskasvatuksen kerhotoiminta ja vaka-ryhmät kotona hoidossa oleville lapsille (ns. varhaiskasvatuksen viriketoiminta)
- LP-koulutukset koko varhaiskasvatuksen henkilöstölle, myös määräaikaisille
- Nepsy- koulutukset päiväkotien henkilöstölle
- Liikkuva varhaiskasvatus yhteistyössä KEPLIn kanssa
- Perhepesä yhteistyössä MLL:n kanssa (vanhempainkohtaamispaikka)
- Yhteistyön kehittäminen sosiaalitoimen ja neuvolan kanssa (varhaiskasvatuksen yhteistyöryhmä)
- 2017–2020 tulevaisuuden oppimisympäristö ja kouluverkkoselvitys
- Vuosittain päivitetty opiskelijahuoltosuunnitelmat (esi-, perus- ja lukio-opetus)
- Päivitetty koulujen turvallisuus ja pelastautumissuunnitelmia ja harjoiteltu
- Jedussa oma opiskelun hyvinvointisuunnitelma
- Jokaisella koululla oppilaskunta, tukioppilastoiminta, tutustumis- ja ryhmäyttämispäivät, vertaissovittelutoiminta, oppilaitosvierailut, yhteistyö seurakunnan, nuorisotyön, kirjaston, yms. kanssa
- Positiivisen pedagogiikan käyttöönotto
- Kiva-koulutoiminta
- Ohjattu turvalliseen nettikäyttäytymiseen, ehkäisevään päihdetyöhön ja liikenneturvallisuuteen
- Hyväksytyt seurantaan poissaolorajat
- Esitetty huoli lasten puheterapiapalveluista ja lasten ja nuorten mielenterveyspalveluista
- Käyty keskustelua ja kehitetty koululaisten hammashoitojärjestelyjä
- Henkilökunnan täydennyskoulutus
- Yhteispeli-hanke
- Yrittäjyyskasvatus / Yrityskylä-toiminta laajentui yläkoululle
- Osallistuttu kouluterveyskyselyyn, Karvin arviointikyselyhin ja muihin
- Henkilökunta koulutettu Lapset Puheeksi toimintamalliin ja toimintamalli käytössä
- Koulupsykologipalvelua lisätty 2019 (+1 pv/vko) ja tarvittaessa ostettu erillisiä oppilastestauksia
- 2018 käynnistettiin Etuluokkatoiminta ja 3. laaja-alainen erityisopettaja Niva-Kaijan koululle ja 1 uusi pienryhmä KKK:lle
- Saatu valtion erityisavustusta hankkeisiin: mm. Tutor-hankkeet, ICT-hanke, tasa-arvohankkeet, Kielenopetuksen kehittäminen, koulunuorisotyöntekijä
- Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2019–2021
- Tarjottu koulujen tilat maksutta alle 18-vuotiaiden ohjattuun toimintaan
- Kaikilla kouluilla läpikäyty piha-alueiden rakentaminen
- Koulukiinteistöjen ylläpitoa ja kunnostamista (vesikattoja, purunpoistoa, leikkivälineitä,
- Koulunkäynninohjaajien määrä lisääntynyt 43 -> 65,5
- 2020 perustettiin lukiolle opinto-ohjaajan virka ja resurssointiin erityisopettajan työpanosta
- Junttilan koulun rakentaminen aloitettiin
- Kouluille 2020 2 koulupsyykkaria
- Tehty yhteistyötä huoltajien ja vanhempien kanssa, vanhempainillat, luennoitsijat
- Järjestetty kulttuuritapahtumia ja liikuntatapahtumia, Kodin ja koulunpäivä, Avoimet ovet koululla

- Yhteistyö koulupoliisin kanssa
- Toteutettu kerhotoimintaa
- Kehitetty sekä henkilökunnan että oppilaiden tietotekniikkavalmiuksia ja lisäämällä/kehittämällä laitekantaa tuettu tasa-arvoa
- Kallion peruspalvelukuntayhtymä perustanut LANU-tiimin - tehostaa psykiatrista palvelua
- Torjuttu COVID19 epidemiaa (etätyöjärjestelyt, terveellisyys ja turvallisuusohjeiden noudattaminen)
- Laaja asiakaskysely 2018 ja 2020 kaikille Nivalan ruokapalveluiden asiakkaille ja sen pohjalta muutokset ruokalistoihin ja toimintaan
- Sähköinen omavalvontasuunnitelma ja sen käyttöönotto 2018
- Aliravitsemuksen ehkäisy ja korjaamisen ohjeistus 2018
- Kuuma- ja kylmälinjaston hankinta Nokelan päiväkodille syksyllä 2018
- Kouluruokailun palautteenannon (hymynaama-automaatin) käyttöönotto Niva-Kaijan koululla 2019
- Varhaiskasvatuksen ruokailusuositus-koulutus varhaiskasvatuksen henkilöstölle keväällä 2019
- Terveyskeskukseen hankittu uusi keskitetyn ruoanjaon tarjotinvaunu 2019
- Ruokailutoimikunnan perustaminen Niva-Kaijan koululle 2020
- Lehtolantien pesäpallokentän valmistuminen 2018
- Pyssymäellä rakennettiin Pyssymäentien alikulkutunneli hiihtäjille
- Solmittiin maanomistajien kanssa sopimus, jotta NU:n hiihtojaosto sai toteuttaa hankkeensa Lämmittelyladun rakentamiseksi
- Samassa hankkeessa rakennettiin ampumahiihtäjille ampumapaikka
- Kyösti Kallion koululle rakennettiin uusi hiekkakenttä
- Samassa yhteydessä rakennettiin viherkenttä Kalliosaarentien ja uuden hiekkakentän väliin
- Sarjankylä-Erkkilän kehitysosuuskunta on Hiitola-hankkeessaan parantanut latuverkon valaistusta, latupohjaa, rakentanut kodan
- Torin kunnostus parina edeltävänä vuotena on parantanut alueen käytettävyyttä ja ihmisten hyvinvointia. Aluetta ei ole vielä koronan takia pystytty täysin hyödyntämään
- Nuorisotila Kulmauksen uusien tilojen käyttöönotto (2020)
- Työpajasäätien uusien tilojen käyttöönotto (2021)
- Lähekkö Liikkeelle-hanke liikuntaneuvontamallin kehittämiseen (2018–2019)
- Nivalan Urheiluakatemiatoiminta 2.asteen opiskelijoille (2018-)
- Voimaa Vanhuuteen-hanke (2018)
- Liikkuva koulu (2018–2019)
- Kaapo-Hanke (liikuntapuistokeskittymän aluesuunnitteluhanke 2017)
- Monitoimihallin suunnittelu (2017–2020)
- Lehtolantien pesäpallokenttä (2018)
- Pyssymäen kuntoportaat (2020)
- Pyssymäen ampumahiihtoalue/kuntorata/ensilumenlatu (2020)
- Tuiskulan urheilukentän maalaus (2019)
- Kalliosaarentien frisbeegolfkentän kehittäminen (2019 ja 2020)
- Kyläoajan uimarannan kehittäminen (ulko-wc, pukukopit, laituri, hiekkaranta)

- Jäähallin peruskorjaus (2019)
  - Luontopolkujen opasteiden ja reittien kehittäminen/kunnostaminen (2018–2020)
  - Lassinlammen suunnistuskarttojen/rastipaikkojen uusiminen (2019)
  - Pyssymäen äänentoiston uusiminen (2020)
  - Kunnallisten liikuntapalveluiden Internet-sivujen päivittäminen, josta löytyy kaikki tarvittava tieto kuntalaisten liikkumiseen liittyen (2018–2020)
  - Nivalan kaikkien liikuntapaikkojen julkinen GPS-karttanäkymän kehittäminen (2020)
  - Polkupyöräkampanja (2017–2020)
  - Uintikampanja (2018–2020)
  - Kuntokampanja (2017–2020)
  - MLL-lapsiparkkitoiminta (2017)
  - Unelmien liikuntapäivä (2017–2020)
  - Harrasteviikko (2018–2020)
  - Harrastemessut keväisin
  - Koululiikuntasuunnitelman laajentaminen (2017)
  - Lukiolaisten hyppytuntien aikainen ilmainen liikuntamahdollisuus Uikossa (2017)
  - Uikon Taikaa (kulttuuri ja urheilutapahtumat)
  - Vuonna 2020 Liikuntakeskuksen henkilöstöstä yksi työntekijä aloitti liikuntaneuvojan/- ohjaajan perustutkinnon opinnon ja hänen toimenkuvansa tarkentuu opintojen loppupuolella. Hän on aloittanut mm. tekemään soveltavan liikunnan kehittämissuunnitelmaa Nivalassa.
-
- Kirjaston lainaussalin ja lehtisalin remontti, kalustuksen ja sisustuksen avulla haluttiin edistää asiakkaiden viihtyvyyttä ja edistää kirjaston asiakasystävällisempää toimivuutta
  - Vuoden 2020 aikana suunniteltiin omatoimikirjasto, mikä toteutetaan kevään 2021 aikana: kirjaston toiminta-aikoja pidennetään ja asiakkaat voivat paremmin valita ajan, jolloin asioivat kirjastossa
  - Kirjasto liittyi 2019 Oulun aluekehittäjäkirjaston hallinnoimaan Pohjois-Pohjanmaan ekirjastoon
  - 2020 aloitettiin selvitys Oulun eteläisen kirjastojen liittymisestä yhdeksi kirjastoryhmäksi ja toukokuussa 2021 Joki-kirjastoryhmä aloittaa toimintansa
-
- Kyläluuta-kampanja (2018–2020)
  - Ehkäisevän päihdetyön rakenteiden vahvistuminen: moniammatillinen työryhmä aloitti toimintansa huhtikuussa 2019 ja EPT-suunnitelma valmistui joulukuussa 2019
  - Kaikukortin käyttöönotto 2020
  - Järjestöavustusten määrä on lisääntynyt
  - Moottoriklubitoiminta (2017–2018)
  - Nuorisotyön ja etsivä nuorisotyön näkyvillä olo samanaikaisesti siellä, missä nuoret ovat esim. arkisin oppilaitoksissa, toiminta alkanut 2019
  - Koulunuorisotyöntekijä sekä toinen etsivä nuorisotyöntekijä aloittivat työt vuoden 2021 alussa.
  - Lapsiparlamentti aloitti toimintansa 2018
  - Nuorisotilan aukioloaikojen laajentuminen lauantapäiville 2x/kk
  - Nuorisotyön toimintaohjeen valmistuminen
  - Kulttuurisuunnitelmatyön aloittaminen
  - Sairaalamuusikkotoiminnan pilotointi (2020)

- Lapsiperheiden kotipalvelun aloittaminen yhteistyössä MLL Pohjois-Pohjanmaan piirin kanssa
  - Päätösten ennakoarvioinnin käyttöönotto (2020)
  - Sometiimin perustaminen (2019)
  - Kallion ikäneuvolatoiminnan aloittaminen (2020)
-
- Lomapuolella on käynnistynyt lomittajien hyvinvointihanke (2021–2022). Tähän liittyen lomahallinnossa oli viime vuoden puolella Lean-koulutus, joka keskittyi hallintohenkilöstöön (toimintatapojen yhtenäistäminen/ prosessien läpikäyntiä ja selkeyttämistä)
-
- Kesäduuniseteli joka vuosi 16–17- vuotiaille (300 e)
  - Keskitetty kirjaamo v.2020 alusta alkaen
  - Kunta-Akkuna hanke, rahoitus VM.Itä v.2020-2022
  - Sähköisen allekirjoituksen käyttöönotto
  - Valokuituverkoston rakentamisen aloittaminen
  - Niva-Kaijan ja Kyösti Kallion koulujen kuulusjärjestelmän uusiminen
  - Info-televisioiden hankinta useisiin toimipisteisiin

Hyvinvointitiedon arviointi hyvinvointikertomuksessa

Kuntalaisten hyvinvoinnin arviointi on tehty pääasiassa indikaattoritiedon pohjalta. Indikaattoritiedot löytyvät hyvinvointikertomuksen liitteestä. Paikallista ja eri ikäkausia koskevaa ammattilaisten antamaa ajankohtaista hyvinvointitietoa on saatu nuorten moniammatilliselta yhteistyöryhmältä sekä lapsiasiainneuvostolta sekä kokemustietoa nuorisovaltuustolta sekä vanhus- ja vammaisneuvostolta. Työryhmät antoivat myös oman näkemyksensä eri ikäryhmien ajankohtaisista hyvinvoinnin vahvuuksista ja hyvinvoinnin vajeista Nivalassa.

Elinvoima ja talous

Nivalan elinvoimaisuuteen on panostettu viime vuosina kovasti. Kuntataloudessa näkyy elinvoimaisuuteen satsatut investoinnit. Nivala pärjää vertailukuntiin nähden hyvin saatujen valtionosuuksien määrässä ja myös verotuloissa on pienoista kehitystä tapahtunut vuosien aikana. Verotulot asukasta kohden ovat kuitenkin vertailukuntien häntäpäässä. Pienempään verotulokertymään vaikuttaa esimerkiksi ansiotulojen erot. Nivalan koulutustaso on suhteessa matalampi maakunnalliseen ja valtakunnalliseen keskiarvoon nähden. Myös Nivalan korkea huoltosuhde (82,2) on kasvussa ja ylittää koko maan keskiarvon (61,4), joka selittää myös verotulojen kehitystä.

Tilastokeskuksen palvelutuotannon nettokustannuksia tarkastellessa sosiaali- ja terveystoiminnan nettomenot ovat valtakunnallista ja maakunnallista keskiarvoa suuremmat (4039 €/as). Erityisesti lastensuojelun sekä ikäihmisten palveluiden kustannukset ovat keskimääräistä suuremmat. Opetus- ja kulttuuritoiminnan nettomenot puolestaan ovat aika lailla maakunnan keskitasoa, lukuun ottamatta varhaiskasvatuksen nettomenoja, jotka ovat keskimääräistä hieman pienemmät.

Suhteellinen velkaantuneisuusprosentti kuvaa, mikä osuus kunnan käyttötuloista tarvitaan vieraan pääoman takaisinmaksuun. Käyttötulot tarkoittavat toimintatuottoja, verotuloja ja valtionosuuksia. Mitä pienempi on suhteellinen velkaantuneisuus, sitä paremmin kunnan on mahdollista selviytyä velkojen takaisinmaksusta tulorahoituksellaan. Velkaantuneisuus auttaa myös arvioimaan mikä osuus vuosikatteesta jää käytettäväksi kunnan palveluiden järjestämiseen ja kehittämiseen velanhoitokulujen jälkeen. Nivalan suhteellinen velkaantuneisuus on 80,1 %. Tunnusluku on korkea verrattuna koko maan keskiarvoon, joka oli 62 % vuonna 2019.

Väkiluku on laskenut viime vuosina Nivalassa ja samanlainen ilmiö on havaittavissa koko Nivala-Haapajärven seutukunnassa. Syntyvyys on Nivalassa vielä kuolleisuutta hieman suurempi, mutta nettomuuttoliike tekee Nivalan väkiluvun kehityksestä negatiivisen. Nivalassa lapsiperheiden määrä on keskimääräistä suurempi (42,7 %). Syntyvyysennuste vuodelle 2030 Nivalan osalta on myös melko positiivinen.

Työttömyysaste on laskenut Nivalassa viimeisen parin vuoden aikana hyvin. Työttömyysaste on vuoden 2017 11 %:sta laskenut vuoden 2019 7,7 %. Vuonna 2020 työttömyys on kuitenkin lisääntynyt, johtuen COVID-19 pandemiasta. Kaikista työttömistä viidesosa (20,1 %) on pitkäaikaistyöttömiä. Pitkäaikaistyöttömien määrässä on laskua viime vuosina, mutta

määrä on edelleen isompi kuin naapurikunnilla. Työllisyyden edistäminen onkin näillä mittareilla keskeinen hyvinvointia edistävä tekijä. Työllisyyden parantuminen tuo verotulojen kasvua, joka puolestaan luo pohjaa hyvinvoinnin kehittämiseksi.

Lapset, varhaisnuoret ja lapsiperheet

Lasten ja nuorten tyytyväisyys elämään on lisääntynyt. Myös yksinäisyys ja kiusaaminen on vähentynyt. Nivalassa on tehty hyvää työtä kiusaamisen ehkäisyn parissa kouluissa KiVa-kouluohjelman myötä, jonka tilastot myös kertovat kiusaamisen vähentyneen. Lapset ja nuoret kokevat kouluympäristön turvallisuuden parantuneen. Myös fyysinen ja psyykinen oireilu on myös vähentynyt muissa ikäryhmissä paitsi 4. ja 5.luokkalaisten kohdalla, huolimatta siitä, että koettu terveys on hieman laskenut. Harrastusmahdollisuudet on melko tunnettuja lasten ja nuorten keskuudessa, sillä 8. ja 9. luokkalaisten 98,1 % harrastaa jotain vähintään kerran viikossa.

Elintavoissa on parantamista jo alakouluikäisillä. 4. ja 5. luokkalaisten hampaiden harjaus on huomattavasti vähäisempää kuin muualla maassa ja tämä on etenkin poikien ongelma (72 % pojista ilmoitti, ettei harjaa hampaita kahdesti päivässä), Myöskin aamupalan jättää väliin reilu kolmannes (37,3 %) 4. ja 5.luokkalaisten pojista. 4. ja 5. luokkalaisten tyttöjen liikkuminen on lisääntynyt, mutta poikien on puolestaan vähentynyt. Siitä huolimatta pojat liikkuvat enemmän (vähintään tunnin päivässä liikkuvat 45,7 %) kuin tytöt (35,1 %). Myös 8. ja 9.luokkalaisten aamupalan väliin jättäminen on yleistynyt hurjasti (32,1 % -> 42,1 %).

Nuorten päihteiden käyttö on ollut Nivalassa jo useiden vuosien ajan kasvava ongelma ja paljon päihteitä käyttävien määrä on edelleen nousussa. Valtakunnallisesti kun taas nuorten päihteiden käyttö on monilta osin laskussa. Esimerkiksi 8. ja 9. luokkalaisten kannabiskokeilut ovat tuplaantuneet kahdessa vuodessa.

Lapsiperheiden tilanne on parantunut Nivalassa. 4. ja 5. luokkalaisten kokevat kasvuympäristön turvallisuuden parantuneen, vaikka perheissä tapahtuva vuorovaikutus on kuitenkin keskimääräistä vähäisempää.

Nuoret ja nuoret aikuiset

Mielenterveysongelmat vaikuttavat lisääntyneet nuorilla aikuisilla. Esimerkiksi mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneiden määrä on noussut 18-24-vuotiailla (v. 2017 8,5 / 1000 vastaavan ikäistä -> 15,4 / 1000 vastaavan ikäistä). Määrät ovat vertailukuntiin nähden huomattavasti suurempia. Kuitenkin ammatillisen oppilaitoksen opiskelijat ovat tyytyväisimpiä elämäänsä vertailukuntiin nähden. Mutta lukiolaiset puolestaan ovat vähiten tyytyväisimpiä elämäänsä. Niin lukiolaisista kuin ammatillisen oppilaitoksen oppilaista suurin osa kertoo omistavansa edes yhden läheisen ystävän.

Terveydentilansa huonoksi tai keskinkertaiseksi kokevat yli viidesosa ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoista, joka on hyvin lähellä koko maan keskiarvoa. Lukiolaisista puolestaan vain 15,7 % kokee samoin, joka on verraten muihin lähialueen kuntiin huomattavasti vähemmän. Lukiolaisilla ylipaino on vähentynyt 20 %:sta 18 %:iin. Elintavoissa edelleen olisi parantamisen varaa myöskin nuorten kohdalla, vaikkakin

esimerkiksi aamupalan ja lounaan väliin jättävien lukiolaisten osuus on valtakunnallisen keskiarvon alapuolella. Yhä useampi ammattikoululainen kuitenkin syö aamupalan ja lounaan Nivalassa, kun taas valtakunnallinen trendi on toisinpäin. Lukiolaiset kokevat kiinnostavan vapaa-ajan toiminnan merkittävästi vähentyneen (47,7 % -> 26,6 %)

Huolestuttavaa on myös nuorten varhain aloitettujen sukupuoliyhdyntöjen yleistyminen sekä se ettei ehkäisyä aina käytetä. Esimerkiksi lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista joka viides ilmoitti, ettei ole käyttänyt ehkäisyä viimeisimmässä yhdynnässä (vrt. valtakunnallinen 6,7 %). Lukiolaisilla päihteiden käyttö on suhteellisesti kasvanut eniten. Huumekekokeilut ovat kolminkertaistuneet (4,4 % -> 12,3 %) Tyttöjen tupakointi on nelinkertaistunut ja poikien nuuskaaminen kuusinkertaistunut. Ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilla nuuskan ja sähkötupakan käyttö ovat lisääntyneet.

Lastensuojelun tarve ja palvelut Nivalassa

Lastensuojelupalvelut tuottaa Nivalassa peruspalvelukuntayhtymä Kallio.

Lastensuojeluilmoitusten lukumäärä kasvoi kuluvan valtuustokauden aikana eniten vuonna 2019 Nivalassa 14 %. Määrä on ollut noususuhtainen jo useamman vuoden ajan.

Viranomaisista eniten ilmoituksia tekevät koulu, terveyspalvelut ja poliisi.

Lastensuojeluilmoituksia tehtiin vuonna 2020 Nivalassa 416 kpl (v. v. 2019 416 kpl ja 2018 366 kpl). Näiden lisäksi vuonna 2020 on tullut pyyntöjä lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi 36 kpl sekä ennakkollisia lastensuojeluilmoituksia 3 kpl. Lastensuojeluilmoitusten määrä on noussut vuosittain.

Lastensuojelun avohuollon asiakkaina on ollut vuoden 2020 aikana yhteensä 136 lasta ja nuorta, joka on ollut vähenemään päin valtuustokauden aikana (vrt. 156 lasta vuonna 2018). Sijaishuollossa olevien lapsien määrä on ollut vuonna 2020 79. Määrä väheni edellisvuoteen verrattuna 4 lapsella. Sijaishuollon piirissä oleviin lapsiin tilastoidaan tukiviikonlopun perheissä ja lastensuojeluyksiköissä sekä kokoaikaisesti sijoitetut, joko avohuollon sijoituksessa tai huostaanotettuna perhehoidossa tai lastensuojeluyksikössä olevat lapset. Lastensuojelun sijaishuollon vuorokaudet ovat olleet hienoisessa laskussa, vaikka kustannukset lastensuojelun laitoshoidon osalta ovat ylittäneet useampana vuonna talousarvion. Valmistuneita palvelutarpeen arviointeja saatiin vuonna 2020 87 kpl, resurssit näiden tekemisiin on viime aikoina olleet tiukilla.

Lastensuojelun kokonaiskustannukset v. 2018 olivat noin 2,3 miljoonaa euroa. Kustannukset nousivat edellisvuodesta 6 %. Tämän jälkeen kustannusten nousu on ollut hieman hillitympää, mutta silti edelleen nousussa. Suurin osa lastensuojelun kustannuksista syntyi sijoitettujen lasten sijaishuollon kustannuksista sekä avopalveluiden ostoista, joita hankittiin omien resurssien ollessa ajoittain riittämättömiä. Lastensuojelun suurimmat kustannukset syntyvät kaikissa kaupungeissa laitoshoidosta – mitä suurempi on laitoshoidon osuus, sitä suuremmat ovat sijoitusten kustannukset. Laitoshoidon kustannusta määrittää myös se, mikä on sijoitetun lapsen yksilöllinen tarve (yhä useampi voi tarvita ns. vierihoitoa, jolloin laitoshoidon vuorokausihinta kasvaa). Nivalassa lastensuojelun sijaishuollon kustannus on ollut maltillinen, keskimäärin 144 euroa/vuorokausi/sijoitettu lapsi.

Työikäiset

Kaiken kaikkiaan työkyvyttömyyseläkettä saavien osuus on pienentynyt, mutta mielenterveysyistä johtuvien osuus on hieman kasvanut. Myös sairauspäivärahaa mielenterveysperusteisesti saavien osuus on kasvanut (26,3 -> 32,9 /1000 vastaavan ikäistä). Ilmiö on samansuuntainen niin koko maassa, maakunnassa kuin muissa lähialueen kunnissa. Perusterveydenhuollon avohoidon lääkärikäynnit ovat tarkastelujakson aikana lisääntyneet työikäisillä.

Hyvinvointipalveluiden saatavuus on kuitenkin parantunut, hoitotakuu toteutuu nykyään kaikissa Kallion palveluissa. Ennaltaehkäiseviin palveluihin panostetaan yhä enemmän. Esimerkiksi liikunta- ja kulttuuritarjonta on parantunut Nivalassa. Myös aktiivinen järjestötoiminta tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia.

Ikäihmiset

Säännöllisen kotihoidon piirissä olevien yli 75-vuotiaiden määrä on laskenut viimeisten vuosien aikana Pohjois-Pohjanmaan keskiarvon tasolle. Tehostetun palveluasumisen piirissä olevia yli 75-vuotiaita on keskimääräisesti muita vertailukuntia enemmän. Siksi siis kotona asuvien osuus yli 75-vuotiaiden väestöstä (88,3 %) on alhaisempi kuin maakunnan (90,6 %) ja koko maan (91,3 %) keskiarvot. Omaishoidon ja säännöllisen kotihoidon piirissä olevien yli 75-vuotiaiden osalta Nivala on valtakunnallisen suosituksen tasolla peittävyden osalta. Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen yli 65-vuotiaiden määrä pysynyt aika lailla samana (72,9 %), mutta huomioitavaa on, että määrä on muita verrokkikuntia ja koko maan keskiarvoa suurempi.

Uusien ennusteiden mukaan yli 75- vuotiaiden määrän kasvu oli maltillisempaa kuin ennuste v. 2015. Yli 75-vuotiaiden määrä alkaa kasvaa voimakkaammin vasta v. 2022. Yli 85-vuotiaiden kohdalla määrä alkaa kasvamaan v. 2021. Muistisairaus on suurin yksittäinen palvelujen tarvetta aiheuttava tekijä. Ikääntyneiden masennus sekä mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä yksinäisyys näkyvät palvelujen tarpeessa. Tulevina vuosina ikääntyneiden kasvava määrä on suurin palvelutarvetta aiheuttava tekijä.

Nivalassa yli 75-vuotiaiden määrä tulee kasvamaan seuraavan valtuustokauden aikana parilla sadalla ikäihmisellä ja yli 85-vuotiaiden määrä puolestaan noin 50 ikäihmisellä. Omaishoidon tukea saaneiden osuus on kasvanut huomattavasti jo kuluneen valtuustokauden aikana ja se oletettavasti tulee kasvamaan entisestään. Kotiin annettavien palvelujen merkitys tulee todennäköisesti kasvamaan, kun ikäihmisten määrä nousee. Nivalassa käytetään jo tällä hetkellä Kallion alueella eniten tukipalveluja sekä ikäihmisten päivätoimintaa. Ainoastaan perhehoidon peittävyysprosentti yli 75-vuotiailla jää Kallion alueen pienimmäksi (0,7 %) ja Kallion tavoite on 1 %.

Kaikki ikäryhmät

Väestön yleistä sairastavuutta voidaan kuvata sairastavuusindeksien avulla. Kelan ikävakioitun sairastavuusindeksin mukaan Nivalassa väestön sairastavuus (117,7) on selkeästi koko maata (100) suurempi. Tämä on varmastikin osasyynä lisääntyneinä sosiaali-

ja terveystoimen nettomenoissa. Nivalassa kunnan pienituloisuusaste (15) on maakunnan keskitasoa (14,5) ja noin kaksi prosenttiyksikköä maan keskiarvoa (13,1) suurempi. Tulos kertoo, kuinka suuri osa alueen väestöstä kuuluu kotitalouksiin, joiden tulot jäävät suhteellisen pienituloisuusrajan alapuolelle. Nivalassa tämä näkyy lapsiperheköyhyytenä. Gini-kertoimen mukaan asuntokuntien käytettävissä olevien rahatulojen jakautuminen Nivalassa on siitä huolimatta kaikista vertailukunnista tasaisin. Gini-kerroin on yksi yleisimmin käytetyistä tuloerojen mittareista.

Poliisin tietoon tulleet omaisuusrikokset sekä henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset ovat lähteneet Nivalassa nousuun 2017–2019 välisenä aikana. Sen sijaan poliisin tietoon tulleet kaikki huumausainerikokset sekä huumeiden käyttörikokset ovat hieman laskeneet. Huumausaineisiin liittyviin rikoksiin vaikuttaa suuresti valvonnan määrä, jota kohdistettiin Nivalaan ennen tätä nykyistä tarkastelujaksoa huomattavasti enemmän.

Nivalassa kehitysvammaisten asumispalvelujen tarve on kasvanut edelleen kuluneen valtuustokauden aikana ja viime vuosina myös vaikeavammaisten määrä asumispalveluissa on kasvanut. Vammaispalveluiden kustannuksissa näkyy myös yksittäisten asiakkaiden erittäin suuri palvelun tarve, joiden kustannukset ovat korkeat.

Kuntalaisten arvio kunnallisten palveluiden hoidosta ja saatavuudesta

Nivala oli mukana Kuntaliiton ARTTU2-tutkimusohjelmassa 2014–2018, jonka osana tehtiin kuntalaistutkimuksia. Kuntaliitto on 2020 toteuttanut viimeisimmän kuntalaistutkimuksen, jossa Nivala myös oli mukana. Tutkimuksessa asukkaat ovat arvioineet kunnan palveluita. Nivalalaisista 70 % on tutkimuksen mukaan tyytyväisiä omaan elämäntilanteeseen sekä pitää hyvänä omaa kykyä hoitaa asioita kunnan kanssa.

Tärkeimpinä asioina Nivalassa vastaajat pitävät hyvää ja turvallista asuinympäristöä, hyviä palveluita sekä perhettä ja muita läheisiä. Myös luonnonläheisyys on Nivalan valttikortti. Kunnan toimintaa seurataan eniten paikallislehdistä, mutta myös sosiaalisen median merkitys kasvattaa suosiotaan. Nivalassa onkin viime vuosina panostettu enemmän kunnan omaan viestintään. Kuntalaiset ovatkin varsin tyytyväisiä kunnalliseen päätöksentekoon muihin verrokkikuntiin nähden. Myös koronatilanteen hoitoon ollaan varsin tyytyväisiä kuntalaisten keskuudessa.

Tutkimuksen mukaan kuntalaiset ovat edelleen hyvin tyytyväisiä kunnallisiin palveluihin, kaikista parhaimmat arviot saivat kirjasto, jätehuolto ja kierrätys. Sosiaali- ja terveystoimen palvelut saivat aiempaa paremmat arviot. Myös liikuntapalvelut koettiin hyvin hoidetuiksi Nivalassa. Kaiken kaikkiaan palvelujen tyytyväisyydessä ja saavutettavuudessa oli parannusta aiempiin tuloksiin nähden.

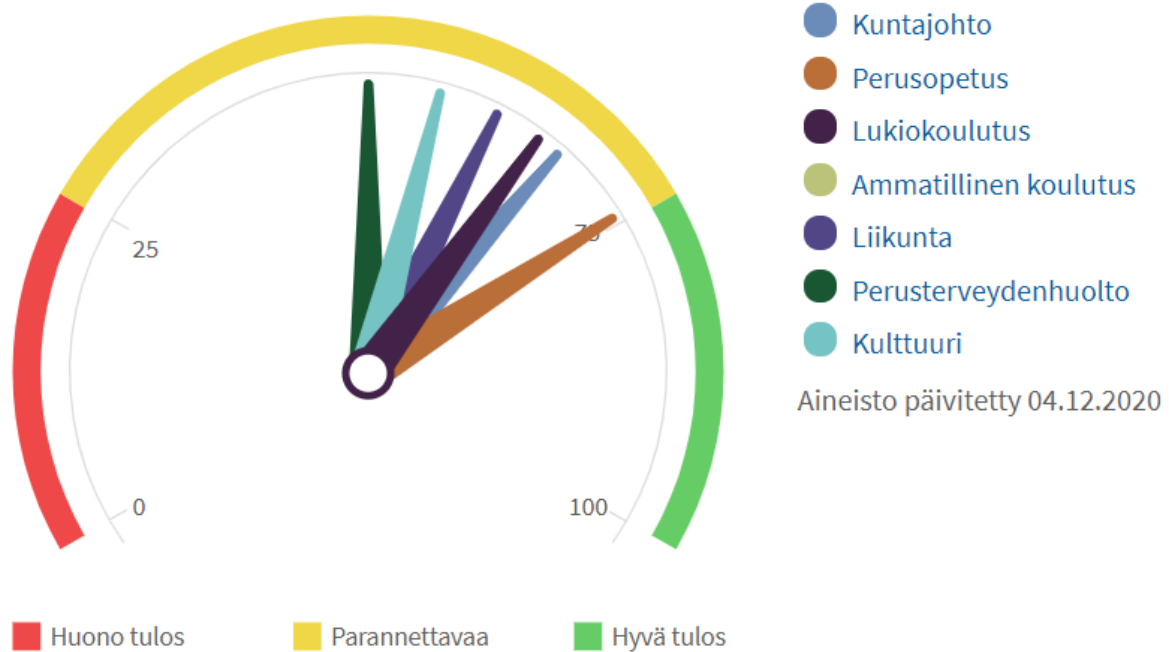
Nivalan TEAviisari

TEAviisari on terveydenedistämistä kuvaava mittari kuntien käyttöön. Eli se kuvaa kunnan toimintaa asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Nivalassa parhaimmat pisteet ovat saaneet perusopetus, lukiokoulutus sekä kuntajohto.

Parannettavaa vielä olisi liikunnan, kulttuurin ja perusterveydenhuollon terveyden edistämistoimissa. Näissä osallisuuden edistämisessä olisi vielä paljon kehitettävää. Lisäksi erilaisten ohjelmien jalkauttaminen on vielä puutteellista sekä seurannan ja arvioinnin tekeminen.

Kaikki sektorit : Nivala 2020

OSA 2 HYVINVOINTISUUNNITELMA VALTUUSTOKAUDELLE 2021–2024

Hyvinvoinnin edistäminen Nivalan kaupunkistrategiassa 2020–2022

Nivalan kaupungin hyväksymässä kaupunkistrategiassa vuosille 2020–2022 strategisiksi päämääriksi on määritetty

- 1) Yrittäjyyteen kannustava maaseutukaupunki
- 2) Laadukkaiden palvelujen ja asumisen kaupunki
- 3) Taloudeltaan tasapainoinen kaupunki

Hyvinvointikertomus on väline kaupunkistrategian toteuttamiseen valtuustokaudella 2021–2024. Strategia nivoutuu hyvinvointisuunnitelman tavoitteisiin ja toisinpäin.

Hyvinvointisuunnitelma

Hyvinvointitiedon tulosten ja yhteenvedon perusteella on laadittu Nivalan kaupungin hyvinvoinnin edistämisen painopistealueet valtuustokaudelle 2021–2024.

1. Lasten ja nuorten hyvinvointi: *Me perheessä voimme hyvin ja olemme tyytyväisiä elämäämme. Meillä on toimiva arki.*

2. Toimintakyvyn ylläpito ja sairastavuuden vähentäminen: *Minä jaksan toimia arjessani. Meillä Nivalassa on edellytykset oman toimintakykyni ylläpitämiseen.*

3. Osallisuus, ehkäisevä päihdetyö ja mielen hyvinvointi: *Koen olevani osa jotain yhteisöä, jossa pääsen vaikuttamaan yhteisiin asioihin. Jos koen, että arki vie voimat, tiedän etten jää yksin.*

Painopistealueita yhdistävä ajatus on "Kun minä voin hyvin, me voimme hyvin".

Hyvinvointisuunnitelma sisältää tarkemmat tavoitteet, toimenpiteet, vastuutahot, resurssit sekä arviointimittarit painopistealueittain valtuustokaudelle 2021–2024. Hyvinvointisuunnitelmaa hyödynnetään toimialoittain talouden ja toiminnan suunnittelussa syksyisin, jolloin toimenpiteiden toteuttaminen ja toteuttamisen aikataulu arvioidaan ja päätetään talousresurssien puitteista. Hyvinvointisuunnitelman toteutumista seurataan vuosittain hyvinvointiraportissa. Hyvinvointisuunnitelma esitetään seuraavien sivujen taulukoissa.

Lasten ja nuorten hyvinvointi: *Me perheessä voimme hyvin ja olemme tyytyväisiä elämäämme. Meillä on toimiva arki.*

Arjen toiminta tukee perheemme hyvinvointia

TAVOITE	TOIMENPITEET	VASTUUTAHO	RESURSSIT	AIKATAULU	ARVIINTIMITTARI
Myönteisen minäkuvan, pärjäävyyden ja osallisuuden vahvistaminen	Lisäämme positiivisen pedagogiikan osaamista ja käyttöä sekä osallistavaa toimintakulttuuria: lasten parlamentti ja oppilaskuntatoiminta	Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala Koulujen oppilaskunnat	Positiivisen pedagogiikan koulutuskustannukset, määrärahalisäys oppilaskuntatyöhön	2022	Koulutuksen käyneiden määrä, positiivisen pedagogiikan käyttöönotto, osallisuutta tukevien tapahtumien määrä
	Vahvistamme ja ylläpidämme Nepsy –osaamista kouluttamalla koulujen ja varhaiskasvatuksen työntekijöitä sekä tuemme toimijoita	Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala	Koulutuskustannukset	2022	Nepsy-koulutuksen käyneiden määrä
	Koululaisten terveystarkastuksissa kartoitamme oppilaat, joille etsivällä harrastustyöllä on mahdollisuus löytää yksi mieluinen harrastus	PPKY Kallio Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala Hyvinvoinnin toimiala	Nykyiset resurssit	2022	Terveystarkastusten toteutumisen (%) Harrastaa jotain vähintään kerran viikossa (%)
Arjen terveellisten valintojen (uni, ravinto, liikunta, koulutehtävät, kaverisuhteet harrastukset jne.) tukeminen	Varhaiskasvatuksessa ja neuvolassa sovimme arjen hyvinvointia tukevan toimintamallin tai –mallien käyttöönotosta	Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala PPKY Kallio	Nykyiset resurssit	2023	Toimintamalli käyttöönotettu (kyllä/ei) Toiminnassa olevien perheiden määrä
	Takaamme jokaiselle lapselle ja nuorelle vähintään yhden säännöllisen harrastuksen koulupäivän yhteyteen (harrastustakuu)		Suomen harrastamisen malli - hankkeen resurssit ja koulujen kerhotyö,	2021	Toiminnan käynnistyminen, pidettyjen kerhojen määrä, saatu palaute

			yhteisen osa-aikaisen koordinaattorin palkkaaminen yhdessä harrasteakatemia kanssa		
	Tarjoamme alle 12-vuotiaiden harrastustoimintaan ilmaiset tilat	Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala Hyvinvoinnin toimiala Nivalan Liikuntakeskus Oy Jokilatvan opisto JMO 3. sektori	Määrärahamuutos ilmaisten tilojen tarjoamiseen	2023	Alle 12-vuotiaille tarjotaan ilmaiset tilat (kyllä/ei)
	Sovimme asiakaslähtöisen yhteistyömallin neuvolan ja suun terveydenhuollon kanssa Äitiysneuvolassa otamme käyttöön perhekyselykaavakkeen (3 kk:n neuvolassa EPDS-kaavakkeen, 5kk:n ja 4 v. neuvolassa lapsiperheen arjen voimavarakaavakkeen)	PPKY Kallio	Nykyiset resurssit	2021	Toimintamalli käytössä (kyllä/ei) Perhekyselykaavake ja EPDS-kaavake käytössä (kyllä/ei)
	Vakiinnutamme Lp –toiminnan osaksi neuvolan, varhaiskasvatuksen ja peruskoulujen arkea. Arki puheeksi ja varhainen puuttuminen, kun arjen valinnoista on huolta.	PPKY Kallio Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala	Nykyiset resurssit	2022	Tarjotut LP-keskustelut, pidetyt keskustelut ja neuvonpidot (lkm)
	Lisäämme seksuaalikasvatusta kouluissa terveydenhoitajan toimesta	PPKY Kallio Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala	Nykyiset resurssit	2022	Käyttänyt ehkäisyä viimeisimmässä yhdynnässä (%)

					Raskauden keskeytysten määrät
	Tarjoamme ilmaisen ehkäisyn alle 25-vuotiaille	PPKY Kallio Kaupunginvaltuusto	Määrärahalisäys	2023	Toiminta on käynnistynyt/ ei ole käynnistynyt
Lapsemme, nuoremme ja perheemme saa varhaista tukea arjessa ja tarvittaessa moniammatillisessa verkostossa					
TAVOITE	TOIMENPITEET	VASTUUTAHO	RESURSSIT	AIKATAULU	ARVIOINTIMITTARI
Parannetaan moniammatillisen verkoston lapsi- ja perhelähtöisiä yhteistyökäytäntöjä tulevaa sote-uudistusta ajatellen	Laadimme yhteistoiminnan kehittämissuunnitelman ja osallistumme sen toimeenpanoon esim. huoli herää, tuen polku perhekeskus-verkostossa, neuropsykologisen kuntoutuksen (Nepsy) prosessi (Kallio), kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen koulunkäyntiprosessi, perheneuvolan ja vaka:n/koulun yhteistyö, neuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteistyö. Toimeenpanemme suunnitelman mukaista kehittämistyötä.	PPKY Kallio Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala	Nykyiset resurssit	2022	Toimintamallit on laadittu ja koottu käsikirjaksi tms. dokumentiksi
Varhaisen tuen palvelujen ja menetelmien vahvistaminen	Kannustamme perheitä osallistumaan varhaiskasvatukseen	Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala	Tarvittavat lisäresurssit varhaiskasvatukseen	2022	Varhaiskasvatuksen osallistumisaste
	Kehitämme peruskouluikäisten oppilaiden lainvastaisiin tekoihin puuttumista Etelä-Karjalan mallin mukaisesti	Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala Poliisi PPKY Kallio	Nykyiset resurssit	2022	Toimintamalli on läpi käyty ja käyttöön otettu
	Kehitämme Kallion tuottamaa lapsiperheiden kotipalvelua	PPKY Kallio	Kahden työntekijän palkkaaminen	2021	Toiminta vakinaistetaan (kyllä/ei), asiakasmäärä

	Vakinaistamme kaupungin tarjoaman matalan kynnyksen lapsiperheiden kotipalvelutoiminnan	Kaupunginvaltuusto Kaupunginhallitus Keskushallinto	Määrärahan varaaminen talousarvioon Yhteistyösopimus MLL:n kanssa	2022	Toiminta vakinaistuu (kyllä/ei), asiakasmäärä
	Vahvistamme tukihenkilötoimintaa perheiden tueksi yhteistyössä 3. sektorin kanssa	Hyvinvoinnin toimiala MLL	Kumppanuussopimus MLL:n kanssa	2022	Tukihenkilöiden ja -perheiden määrä
	Vakiinnutamme koulunuorisotyön kaupungin toimintaan	Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala Hyvinvoinnin toimiala Kaupunginvaltuusto	Määrärahojen varaaminen talousarvioon hankkeen päättymisen jälkeen	2022	Toiminta vakinaistetaan (kyllä/ei)
Parannamme lasten, nuorten ja perheiden palvelujen yhteensovittamista					
TAVOITE	TOIMENPITEET	VASTUUTAHO	RESURSSIT	AIKATAULU	ARVIOINTIMITTARI
Päivitämme Nivalan kaupungin lasten, nuorten ja perheiden asioiden yhteistyöryhmien tehtäviä ja koordinointia	Perhekeskusverkoston tehtävien ja lakisääteisten veloitteiden hoitamiseksi tarvittavien ryhmien organisointi ja koordinointi	Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala Hyvinvoinnin toimiala PPKY Kallio 3. sektori	Nykyiset resurssit	2021	Ryhmien tehtävät, vastuut ja kokoonpano sekä koordinointi on sovittu ja ne toimivat suunnitellusti

Toimintakyvyn ylläpito ja sairastavuuden vähentäminen: *Minä jaksan toimia arjessani. Meillä Nivalassa on edellytykset oman toimintakykyni ylläpitämiseen.*

Minä jaksan työssäni ja vapaa-ajallani

TAVOITE	TOIMENPITEET	VASTUUTAHO	RESURSSIT	AIKATAULU	ARVIOINTIMITTARI
Työhyvinvoinnin edistäminen	Tarjoamme kaupungin työntekijöille mahdollisuuksia työhyvinvoinnin edistämiseen	Henkilöstöjaos Johtoryhmä Kaupungin kaikki toimialat	Nykyiset resurssit	2023	Kuvaus toiminnasta
	Edistämme työmatkakävelyä ja -pyöräilyä kevyen liikenteen verkostoa kehittämällä	Tekninen toimiala Nivalan Liikuntakeskus Oy Hyvinvoinnin toimiala	Tarvittaessa määrärahalisäys	2022	Tehdyt toimenpiteet
Työttömyyden vähentäminen	Tarjoamme aktiivisesti työttömille mielekästä toimintaa ja tukea työllistymiseen Toimimme aktiivisesti työllisyyden hoidossa kehittäen uusia toimintamalleja ja osallistutaan työllisyyttä parantaviin ohjelmiin ja hankkeisiin	Nivalan Työpajasäätiö Keskushallinto PPKY Kallio TE-toimisto	Hankeresurssit	2022	Työpajasäätiön toiminta, toiminnassa mukana olevien määrä työttömät % työvoimasta - Nuorisotyöttömät, % 18–24-vuotiaasta työvoimasta - Pitkäaikaistyöttömät, % työttömistä Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24- vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä - Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25 - 64-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä

					väestöstä - Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 18 - 24-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä
Työikäisten elämänlaadun parantaminen	Tarjoamme työikäisille mielekästä toimintaa vapaa- ajalle kulttuurihyvinvointia ja liikkumista edistämällä	Hyvinvoinnin toimiala Nivalan Liikuntakeskus Oy Jokilatvan opisto JMO 3. sektori Paikalliset yritykset	Nykyiset resurssit	2021	Kuvaus toiminnasta
	Vaikutamme lihavuuteen ja liikkumattomuuteen kehittämällä palvelupolkuja ja ohjausta sekä panostamalla ravitsemus- ja liikuntaneuvontaan sekä viestintään	PPKY Kallio Nivalan Liikuntakeskus Oy Hyvinvoinnin toimiala	Nykyiset resurssit	2022	Ylipaino (%) Kuvaus toiminnasta
Pystyn asumaan kotona mahdollisimman pitkään					
TAVOITE	TOIMENPITEET	VASTUUTAHO	RESURSSIT	AIKATAULU	ARVIOINTIMITTARI
Yksinäisyyden torjuminen	Tarjoamme ikäihmisille mielekästä kerhotoimintaa	Hyvinvoinnin toimiala Jokilatvan opisto 3. sektori	Hankeresurssit	2021–2022	Pidettyjen kerhokertojen määrä
	Järjestämme yhteisiä ikäpolvet yhdistäviä tapahtumia ja kohtaamisia	Hyvinvoinnin toimiala Kasvatus- ja koulutuspalvelut Yksityiset päiväkodit PPKY Kallio Nivalan Liikuntakeskus Oy 3. sektori	Nykyiset resurssit	2021	Järjestettyjen tapahtumien määrä (lkm)

	Kehitämme Kyläkyyttä vastaamaan enemmän tarpeisiin	Keskushallinto Paikallisliikennöitsijät	Tarvittaessa määrärahalisäys	2023	Kyläkyödin käyttäjämäärä
	Kehitämme etsivän vanhustyön mallin	Hyvinvoinnin toimiala 3. sektori PPKY Kallio	Hankeresurssit	2024	Malli kehitetty (kyllä/ei), toiminnassa mukana olevat ikäihmiset
Ikäihmisten toimintakyvyn ylläpitäminen	Tuemme ikäihmisten kotona pärjäämistä terveystoiminnan keinoin Voimaa vanhuuteen -ohjelman avulla	Hyvinvoinnin toimiala Nivalan Liikuntakeskus Oy PPKY Kallio	Nykyiset resurssit Voimaa vanhuuteen -ohjelma	2021–2022	Uusien ryhmien määrä, toiminnassa mukana olleiden määrä, kuvaus toiminnasta
	Tuemme ikäihmisten kotona pärjäämistä kulttuurisuunnitelmassa sekä Joki-kirjaston strategiassa olevien toimenpiteiden mukaisesti	Hyvinvoinnin toimiala	Kulttuurisuunnitelmaan ja Joki-kirjaston strategiaan kirjatut resurssit	2022	Kuvaus tehdyistä toimista
	Laskemme seniorikortin maksuttoman liikkumisen ikäraja 75 ikävuoteen	Kaupunginvaltuusto Nivalan Liikuntakeskus Oy	Määrärahalisäys	2022	Lunastettujen korttien määrä (lkm)
	Kehitämme soveltavan liikunnan mallin Nivalaan	Nivalan Liikuntakeskus Oy	Soveltavan liikunnan ohjaajan toimi	2023	Soveltavan liikunnan ryhmien määrä, kuvaus toiminnasta
	Laadimme Ikäystävällinen Nivala -toimenpideohjelman	Hyvinvoinnin toimiala PPKY Kallio Tekninen toimiala Keskushallinto Kaupunginhallitus Kaupunginvaltuusto Nivalan Vuokrakodit Oy Nivalan Liikuntakeskus Oy	Tarkemmat resurssit kirjataan toimenpideohjelmaan	2022	Toimenpideohjelma laadittu (kyllä/ei) Kuvaus sisällöstä

Ikäihmisten ravitsemuksen parantaminen	Panostamme ikäihmisten vajaaravitsemusriskin tunnistamiseen, ehkäisyyn ja hoitoon asumisyksiköissä ja kotihoidossa. Tehostetaan ravitsemushoitoa tarjoamalla rakennemuunneltuja, runsasenergisiiä aterioita tai täydennysravintovalmisteita tarvittaessa Kohtaamispaikkoihin ravitsemusneuvontaa, teemapäiviä ym.	PPKY Kallio Ruoka- ja puhdistuspalvelut	Nykyiset resurssit	2022	Vajaaravitsemusriskin (MNA) seulontojen lukumäärä vanhuspalveluissa RAI-mittari
---	---	--	--------------------	------	---

Osallisuus, ehkäisevä päihdetyö ja mielen hyvinvointi: Koen olevani osa jotain yhteisöä, jossa pääsen vaikuttamaan yhteisiin asioihin. Jos koen, että arki vie voimat, tiedän etten jää yksin.

Kuulun johonkin yhteisöön ja pääsen vaikuttamaan omaan elinympäristöni

TAVOITE	TOIMENPITEET	VASTUUTAHO	RESURSSIT	AIKATAULU	ARVIOINTIMITTARI
Sosiaalisten verkostojen lisääminen	Vahvistamme kiusaamisen ehkäisyä kouluissa ja vapaa-ajalla (KiVa-koulutyön tehostaminen)	Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala Urheiluseurat 3. sektori	Uusien työntekijöiden kouluttaminen	2021	Kouluterveyskyselyn tulokset kiusaamisesta KiVa-koulukysely
	Kasvatamme järjestöavustusten määrää	Kaupunginvaltuusto Kaupunginhallitus Hyvinvoinnin toimiala	Määrärahojen lisääminen	2022	Jaettujen avustusten määrä
	Selvitämme vapaaehtoistyön koordinoit toiminnan järjestämisen	Hyvinvoinnin toimiala 3. sektori	Hankerahoituksen selvittely käynnistämävaiheeseen, toiminnan ylläpito nykyisillä resursseilla	2022	Toiminta käynnistyy (kyllä/ei)
	Vahvistamme nivalalaisten käsitystä kansainvälisyydestä: - Ystävyyskuntien lisääminen - Ulkomaan vaihdot - Koulujen Erasmus-toiminta ja muu kv-toiminta	Keskushallinto Kaupunginhallitus Kaupunginvaltuusto Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala JEDU Hyvinvoinnin toimiala 3.sektori	Nykyiset resurssit, tarvittaessa hankerahoituksen hakeminen	2023	Tehtyjen vaihtojen määrä, uusien ystävyyskuntien määrä, tehty kansainvälisyystoiminta
	Laajennamme ja kehitämme harrasteakatemia toimintaa	Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala	Osa-aikaisen	2021	Harrasteakatemiassa olevien opiskelijoiden määrä, eri

		Nivalan Liikuntakeskus Oy	harrasteakatemian koordinaattorin palkkaaminen		lajien määrä, palaute toiminnasta
Osallisuuden edistäminen	Vahvistamme kuntalaisten osallistumista ja osallisuutta palvelujen suunnittelussa ja palvelutarpeen arvioinnissa: - Kyselyjen ja kuulemisten avulla - Kehitetään palautteen antokanavia -Asiakasraatien kehittäminen - Johtavien viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden aktiivisuus päätösten valmistelun tiedottamisessa - Kaupungin tiedottamisessa selkokielisyyteen panostaminen	Kaupunginvaltuusto Kaupunginhallitus Kaupungin kaikki toimialat PPKY Kallio 3. sektori	Nykyiset resurssit	Koko ajan	Kuntalaiskyselyn tulokset
	Kokeilemme osallistavan budjetoinnin käyttöönottoa nuorten kohdalla (nuorisovaltuusto, oppilaskunnat, lasten parlamentti)	Kaupunginvaltuusto Nuorisovaltuusto Hyvinvoinnin toimiala	Määrärahan varaaminen	2021	Kuvaus toiminnasta, jota osallistavalla budjetoinnilla on saatu aikaan
	Vahvistamme päätösten ennakoarvioinnin käyttöä päätöstentöön valmistelussa	Kaupungin kaikki toimialat Kaupunginvaltuusto Kaupunginhallitus Lautakunnat Tytäryhtiöt	Lisäkoulutusta EVA:n käyttöön	2021	Tehtyjen päätösten ennakkovaikutusten määrä vuosittain ja toimialoittain/tytäryhtiöittäin

	Kehitämme kylien toimintaa ja yhteistyötä käynnistämällä kyläneuvostotoiminnan	Kaupunginhallitus Hyvinvoinnin toimiala Kyläyhdistykset	Nykyiset resurssit	2022	Toiminta käynnistyy (kyllä/ei)
	Kaikukortti-toiminnan laajentaminen: hankimme 3 uutta kulttuurikohdetta ja 2 uutta kortinjakajatahoa	Hyvinvoinnin toimiala PPKY Kallio	Nykyiset resurssit	2023	Montako uutta kulttuurikohdetta ja kortinjakajatahoa saadaan
	Edistämme digihyvinvointia: - Kaupunginhallituksen tulee nimetä digituen vastuutaho ja miten digituen tarjoaminen organisoidaan - Digituesta tiedotetaan kuntalaisille, eri palvelutarjoajat kootaan yhteen: kooste palvelutarjoajista tai esim. fyysinen piste, jossa digitukea tarjotaan	Kaupunginhallitus Keskushallinto 3. sektori Digituen palveluita tarjoavat	Nykyiset resurssit	2022	Digituen vastuutaho on nimetty (kyllä/ei) Sähköisten palveluiden käytön määrä kunnissa Digitukea saaneiden määrä Kysely ja saatu palaute
	Kehitämme asukkaiden osallisuutta ja itsensä kehittämistä lukuharrastuksen kautta	Hyvinvoinnin toimiala Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala	Nykyiset resurssit	2022	Lainattujen kirjojen määrä, kirjaston tapahtumien määrä (ikäryhmittäin)
	Parannamme kuntalaisten äänestysaktiivisuutta	Keskushallinto	Nykyiset resurssit	2021	Äänestysprosentti
Mieleni voi hyvin ja päihteistä ei koidu minulle haittoja					
TAVOITE	TOIMENPITEET	VASTUUTAHO	RESURSSIT	AIKATAULU	ARVIOINTIMITTARI
Mielen hyvinvoinnin edistäminen	Järjestämme mielenterveyden ensiapu -koulutuksia	Hyvinvoinnin toimiala	Nykyiset resurssit	2022	Järjestettyjen koulutusten määrä, osallistujien määrä

	Tarjoamme monipuolista harrastustoimintaa ja harrastustiloja kaikenikäisille	Hyvinvoinnin toimiala Jokilatvan opisto Jokilaaksojen musiikkiopisto Nivalan Liikuntakeskus Oy Yksityiset toimijat 3. sektori	Nykyiset resurssit	2021	Kansalaisopiston kurssien määrä, kaupungin maksuosuus kansalaisopistolle, musiikkiopistolle ja Nivalan Liikuntakeskus Oy:lle
	Tarjoamme hyvinvointiluentoja kuntalaisille	Nivalan Liikuntakeskus Oy/Lähekkö Liikkeelle Hyvinvoinnin toimiala	Nykyiset resurssit	2022	Pidettyjen luentojen määrä, osallistujamäärä
	Otamme käyttöön kulttuuripassin	Hyvinvoinnin toimiala Jokilatvan opisto JMO 3. sektori	Nykyiset resurssit	2022	Lunastettujen passien määrä
	Kehitämme mittarit kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden seuraamiseksi	Nivalan Liikuntakeskus Oy Hyvinvoinnin toimiala	Nykyiset resurssit	2022	Mittarit luotu (kyllä/ei) Mittareista saatu tieto
Päihdeettömän ja savuttoman elämän tukeminen	Toimeenpanemme ehkäisevän päihdetyön mallia (toimenpiteet määriteltä erillisessä suunnitelmassa)	Hyvinvoinnin toimiala Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala PPKY Kallio Nivalan Liikuntakeskus Oy 3. sektori	Valittujen toimintamallien mukaan tarvittava resurssointi	2021	Ehkäisevän päihdetyön suunnitelman mittarit

OSA 3 VALTUUSTOKÄSITTELY

Hyväksytty Nivalan kaupunginvaltuustossa osaksi toiminnan ja talouden strategista suunnittelua 27.5.2021.

Lähteet

Ehkäisevän päihdetyön malli 2019–2021.

<https://www.nivala.fi/sites/nivala.fi/files/EPT%20suunnitelma%20VALMIS.pdf>

Kallion alueen ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelma 2017–2020.

<https://www.kalliopp.fi/sites/default/files/tiedostot/Liitetiedostot/Ik%C3%A4ihmiset/Kallion%20alueen%20ik%C3%A4%C3%A4ntyneiden%20hyvinvointisuunnitelma%20vuosille%202017%20-%202020.pdf>

Kuntalaki 2015/410. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410>

Kuntaliitto. 2019. Kuntien palvelutuotannon kustannuksia.

<https://www.kuntaliitto.fi/talous/kuntatalouden-tilastot/kuntien-tilinpaatokset/palvelutuotannon-kustannuksia>

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2019–2021.

<https://www.nivala.fi/sites/nivala.fi/files/Lasten%20ja%20nuorten%20hyvinvointisuunnitelma%202019-2021.pdf>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2020. Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030 - valtioneuvoston periaatepäätös.

TEAvisari. THL. <https://teaviisari.fi/teaviisari/fi/index>

Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet. www.sotkanet.fi

